

Jury rapport

Ingevolge artikel 2 van het Reglement voor de dissertatieprijs van de Vereniging voor Belastingwetenschap dient de te bekronen dissertatie een duidelijke bijdrage te vormen tot de ontwikkeling van de belastingwetenschap in Nederland, dan wel tot de ontwikkeling van de belastingwetenschap in het algemeen. Daarbij kan het gaan om een werk op het terrein van het nationale, het internationale, Europese of het vergelijkend belastingrecht, mits het is gewijd aan een onderwerp dat een rechtstreeks en important verband houdt met het Nederlandse belastingrecht.

De jury voor de toekenning van de dissertatieprijs 2016 betreffende de periode 2014/2015 bestond uit prof. dr. L.G.M. Stevens (voorzitter), drs. P.J. Beerepoot en prof. dr. A.C. Rijkers.

Voor de prijs zijn zeven dissertaties voorgedragen. Voor de beoordeling heeft de jury de volgende procedure gevolgd. In haar eerste overlegronde heeft zij zich beraden over de vaststelling van nadere criteria die op basis van artikel 2 van het reglement zouden worden gehanteerd om tot een vergelijkende overall-beoordeling te komen. Daarbij zijn als relevante beoordelingspunten gekozen: de wetenschappelijke relevantie, de consistentie van het betoog, de opbouw en overzichtelijkheid van het boek, de zorgvuldigheid in de uitwerking en de redactionele kwaliteit. De voorgedragen dissertaties zijn door de leden van de jury gelezen en op basis van de overeengekomen criteria van een beoordeling voorzien. Op basis van die beoordelingspunten is een 'top drie' vastgesteld. Vervolgens zijn in een tweede bespreking deze drie dissertaties opnieuw met elkaar vergeleken en is beoordeeld welke dissertatie het beste voldeed aan de bekroningsvereisten van artikel 2 van het reglement. In de daaropvolgende beraadslaging van de jury is besloten de dissertatieprijs 2016 over de periode 2014/2015 toe te kennen aan Maarten Floris de Wilde voor zijn dissertatie 'Sharing the Pie; Taxing multinationals in a global market, verdedigd op 15 januari 2015 aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam en is het juryrapport samengesteld.

Naar het oordeel van de jury heeft Maarten Floris de Wilde met zijn dissertatie een inspirerend denkkader ontwikkeld waarmee een internationaal geldende norm zou kunnen worden ontwikkeld voor de beoordeling hoe exploitatieresultaten van internationaal opererende ondernemingen zouden moeten worden belast. De Wilde kiest als vertrekpunt voor zijn onderzoek dat het bestaande internationale belastingregime tot een arbitraire en oneerlijke verdeling van de belastingdruk leidt en derhalve verbetering behoeft. Het huidige onbevredigende resultaat is het gevolg van verschillende oorzaken die de auteur op overzichtelijke wijze groepeert. Het zijn deze onderscheidende rubriceringen die in sterke mate bijdragen aan de toegankelijkheid van het onderzoeksobject. Ze lijken vanzelfsprekend, maar deze vanzelfsprekendheid is naar het oordeel van de jury juist een van de sterke punten van de dissertatie, omdat die vanzelfsprekendheid voortvloeit uit haar krachtige analytische aanpak die veel denkkraft vergt.

De gebrekkige verdeling van de internationale belastingdruk schrijft de auteur toe aan:

- a. obstakels die het gevolg zijn van allocatieproblemen met een eenzijdig karakter;
- b. dispariteiten die voortvloeien uit een gebrek aan coördinatie;
- c. inadequate elementen ofwel ‘ongeschiktheden’ waarmee de auteur doelt op marktverstoringen die het gevolg zijn van de verouderde en inadequaate geraakte bouwstenen die landen toepassen om bedrijven in de belastingheffing te betrekken. Het betreft in dit geval verstoringen zoals arbitrage-effecten die het gevolg zijn van de rechtsvormkeuze, het onderscheid vreemd-eigen vermogen en de methode van geografische toewijzing van winst.

De auteur stelt daarbij vast dat de problemen in de verdeling van de internationale belastingdruk in feite worden veroorzaakt door de staten en niet door de multinationals. Grote internationale bedrijven maken simpelweg gebruik van hun mogelijkheden om hun belastingdruk wereldwijd te reduceren door gebruik te maken van technieken om hun belastinggrondslag te verlagen door hun aanwezigheid in verscheidene landen optimaal te benutten. Zij krijgen binnen de thans geldende lappendeken van onvoldoende gecoördineerde nationale belastingstelsels de ruimte om tussen de verschillende fiscale systemen te arbitreran, dan wel door de allocatie van winsten zodanig in te richten dat de laagste tarieven en de lacunes in de internationale aansluiting van de heffingsgrondslagen optimaal kunnen worden gebruikt. Het ondernemersgedrag wordt gepresenteerd als een logisch uitvloeisel van het systeem. Daarbij wordt de ethische dialoog door de auteur ontweken.

Het onderzoek beoogt te komen tot een systeem dat, net als de CCCTB in de EU, de internationale winstverdeling kan stroomlijnen, onafhankelijk van de winstberekening op entiteit-niveau, van nationale verschillen in de grondslagberekening en van de arm's length standaard. Daarmee snijdt de auteur een breed actueel thema aan dat de praktische relevantie van de analyse sterk verhoogt. Daarmee is evenwel niet gezegd dat een wetenschappelijk onderzoek zich moet voegen naar de vaak gehoorde wens dat het ook praktisch relevant moet zijn. Wel zal voor veel lezers de omstandigheid dat dit denkkader kan fungeren als referentiepunt voor de beoordeling van de veelheid van BEPS-maatregelen door de hoge actualiteitswaarde kennisneming ervan attractiever maken.

Als richtinggevend vertrekpunt wordt vastgesteld dat eerlijkheid (fairness) in de vennootschapsbelasting impliceert dat gelijke economische posities gelijk moeten worden behandeld. Uit dit op basis van economische omstandigheden toegepaste gelijkheidsbeginsel kan worden afgeleid dat eenieder met een economische binding aan een staat overeenkomstig zijn draagkracht dient bij te dragen aan de financiering van collectieve goederen van die staat overeenkomstig het ‘benefit-principle’ (profijtbeginsel). Daarbij moeten economische efficiency en economische neutraliteit zoveel mogelijk in acht worden genomen. Langs deze lijn wordt een interessante routekaart opgesteld. Deze loopt bepaald niet langs gebaande paden, waardoor door verrassende observaties de knelpunten van het geldende internationale belastingstelsel duidelijk worden gemarkeerd. Deze knelpunten worden telkens als knooppunten in afzonderlijke hoofdstukken aan de orde gesteld. De jury was onder de indruk

van de gedisciplineerde wijze waarop steeds hoofdstuksgewijs de essentiële onderzoeksvragen zijn uitgewerkt. Telkens is de methodologische functie van het hoofdstuk duidelijk kenbaar gemaakt en worden daarin de bouwstenen aangedragen die moeten gaan bijdragen aan het doel te komen tot een – verbeterde – internationale ondernemingswinstbelasting.

Op die knooppunten worden telkens de gegroeide structuren en omstandigheden ter discussie gesteld. Zo zou de vestigingsplaats van de economische agent irrelevant moeten zijn, terwijl evenmin van belang zou moeten zijn of de onderneming al dan niet internationaal actief is. Daarbij komen uiteraard ook de principes van de kapitaalimport- en kapitaalexportneutraliteit en hun betekenis voor de vormgeving van het internationale belastingstelsel aan de orde. De auteur concludeert dat deze principes door hun tekortkomingen ons niet verder kunnen helpen. Die tekortkomingen worden overtuigend gepresenteerd door deze principes langs de meetlatten van neutraliteit en efficiency te leggen. Dit leidt tot de conclusie dat internationale verrekensystemen veelal ontoereikend blijken te zijn. Vervolgens analyseert de auteur het Nederlandse verrekensysteem zoals dat geldt voor de inkomstenbelasting, met progressieve tarieven. Zijns inziens levert dat een neutraal systeem op.

Verder zou de multinationale onderneming als één entiteit behandeld moeten worden. De huidige situatie veroorzaakt arbitrage, is inefficiënt en unfair. De voordelen van deze benadering, waaronder rechtsvorm- en financieringsneutraliteit, worden tegenover de nadelen gesteld. Ook hier is het betoog concludent en adequaat gemotiveerd. De opsomming en toelichtende inventarisatie van de voor- en nadelen van deze subjectkeuze laat de lezer de mogelijkheid van zelfstandige afweging en stelt hem in staat de keuze van de auteur kritisch te beoordelen.

De keuze van de heffingsgrondslag van de vennootschapsbelasting vormt eveneens een belangrijke bouwsteen. Als wenselijke heffingsgrondslag wordt gekozen voor een ‘rentbenadering’. Dat betekent dat voor de vennootschapsbelasting een aftrek voor vennootschappelijk kapitaal wordt aanbevolen. Dat wil zeggen dat enkel de bovennormale winst in de heffing dient te worden betrokken. Deze keuze berust enerzijds op economische argumenten en anderzijds op de feiten van de klassieke vennootschapsbelasting. De jury signaleert daarbij dat het uiteraard zeer begrijpelijk is dat in een internationaal georiënteerde studie aan de klassieke vaderlandse literatuur over de rechtsgrond van de vennootschapsbelasting weinig ruimte kan worden gegeven. Toch zijn ook daarin interessante argumenten te vinden voor de overwinstbenadering (zie D. Brüll, Objectieve en subjectieve aspecten van het fiscale winstbegrip (1964)). Voor de huidige generatie blijken zij als inspiratiebron op te drogen. Na een grondige bestudering en bespreking van verscheidene alternatieven die de laatste jaren in zwang zijn, komt de auteur in dat verband met een cash-flow-achtige benadering. Deze aanpak moet het probleem van de erosie van de grondslag door bijvoorbeeld renteaftrek, terugdringen.

De vennootschapsbelasting zou voorts zo dicht mogelijk bij de geografische bron moeten worden belast én zodanig dat arbitragemogelijkheden tot een minimum kan worden beperkt. Deze conclusie is gebaseerd op een nauwgezette analyse van bestaande verdelingsmechanismen, variërend van de klassieke separate accounting-arm's length standard (SA/ALS) tot de formulary apportionment (FA) van de CCCTB, Canada en US. Dat leidt tot een bespreking van formulary apportionment (FA) als zodanig. De meest gebruikte wegingsfactoren in FA (arbeid, kapitaalgoederen en omzet) worden één voor één onderworpen aan de mate waarin die factoren economisch reëel zijn, de rent adequaat verdelen en al dan niet vatbaar zijn voor manipulatie door de multinationale ondernemingen en de staten. Eén van de problemen wordt gevormd door het feit dat FA niet gekoppeld is aan nexus, zodat in plaats van 'profit-shifting' 'factor-shifting' opdoemt. Daardoor zouden factor-tests moeten worden ontwikkeld. In sommige gevallen worden kapitaalgoederen (assets) al uit de FA verwijderd. Daarbij wordt in de analyse niet vergeten de kanttekening te plaatsen dat tekortkomingen in fairness in de vennootschapsbelasting leiden tot afwenteling in heffingen op arbeid en consumptie. De auteur wikt en weegt met name op de manipulatieweegschaal en concludeert zo dat een formulary apportionment op basis van louter source inkomen de beste oplossing is. Probleem bij dit alles blijft de fiscale soevereiniteit van staten en het gebrek aan coördinatie tussen de staten. Daartoe zijn allerlei maatstaven, variërend van input tot output zorgvuldig onderzocht. De analyse voert tot de conclusie dat, in plaats van een oorsprong- of bronlandmaatstaf (origin-based, een internationale verdeling van de winst zou dienen te geschieden op basis van de plaats van de omzet (destination-based)). Met name omdat aldus arbitrage de pas wordt afgesneden.

Meer in het algemeen kan over de dissertatie het volgende worden gezegd. Hoewel zij lijk is, laat zij zich goed lezen. De auteur schrijft met een voelbaar enthousiasme, met kennis van zaken en nergens hindert hij de lezer met gedachtesprongen of hiaten. De auteur heeft zich moeite gegeven om de relevante literatuur in alle beschouwingen te verwerken en nuttige cijfermatige voorbeelden en uitwerkingen te bieden. Natuurlijk kan na het aflopen van de opgestelde routekaart achteraf de vraag worden gesteld of alle analyses over juridische vormen en kapitaalallocatiemechanismen wel zo relevant zijn geweest om het eindresultaat te bereiken. Maar dat neemt niet weg dat de lezer met bewondering – en soms ook verwondering – terug kan kijken op een boeiende studie die mooie inzichten oplevert en veel stof tot nadenken biedt. Voorts moet de auteur worden bijgevallen in de hardnekkigheid waarmee hij zijn logische en theoretisch verdedigbare analyse niet prijsgeeft aan praktische problemen die de weerbarstigste werkelijkheid van onze wereld opwerpt. Al met al daarom een 'prijswaardige' dissertatie.